

N: 4.

Ank. tit Riksd. kansli den 6 mars 1908, kl. 3 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande upphäfvande i vissa fall af skyldighet att bära civil uniform.

Herr *T. Zetterstrand* har i en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 25, föreslagit, »att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i fråga om de ämbets- och tjänstemän, hvilkas tjänsteutöfning icke är af beskaffenhet att föranleda bärande af uniform, meddela sådant förklarande, hvarigenom den skyldighet i detta afseende, som kan anses åligga dem, blifver upphäfd.»

Efter att hafva erinrat om, att år 1878 Andra Kammaren, på tillstyrkande af ett tillfälligt utskott, fattat beslut om aflåtande till Kungl. Maj:t af en skrifvelse med hemställan lika den motionären nu föreslagit, men att Första Kammaren icke biträdt Andra Kammarens beslut, anför motionären, bland annat, att under de trettio år, som förflutit, sedan berörda ämne behandlades af Riksdagen, bruket af civila paraduniformer måhända på vissa håll aftagit, men å andra sidan hade många nya förslag till dylika uniformer fastställts. Huruvida tidsandan numera ställde sig mera bevågen gentemot paraduniformer än för trettio år sedan, kunde motionären icke afgöra, men trodde det knappast. Benägenheten för lyx och öfverflöd vore, anmärker motionären, ett af vår nations största lyten, och sparsamhet stode icke i hög kurs i vårt land. Kunde från statsmakternas sida något åtgöras för motverkande af lyx och främjande af sparsamhet, borde tillfälle därtill icke lämnas obegagnadt.

För ett ganska stort antal tjänstemän, såväl äldre som yngre med svag ekonomisk ställning vore det af vikt att ej på paraduniformer, hvaraf de sällan hade bruk, nödgas nedlägga betydande belopp, som svårigen kunde undvaras för deras nödtorftiga lefnadsbehof. Bärandet af paraduniform kunde väl tillfredsställa fåfången hos en och annan mera ytligt anlagd, men detta kunde ej uppväga olägenheten för andra af att anskaffa sådan uniform.

Det vore, fortsätter motionären, visserligen icke Riksdagens sak att taga befattning med fråga om uniformer af ifrågavarande slag, men att därom göra en framställning till Kungl. Maj:t kunde icke anses obefogadt, då man kunde vara tämligen förvissad om, att Kungl. Maj:t skulle vara angelägen att så långt statsintresset medgäfvade lindra statstjänarnes ekonomiska svårigheter icke allenast genom ökande af deras inkomster, utan äfven genom begränsande af sådana utgifter, som icke nödvändigt behöfde påläggas tjänstemännen.

Öfver motionen har Andra Kammarens första tillfälliga utskott afgifvit följande yttrande:

Historik.

»Rörande uniformens tillkomst har utskottet varit i tillfälle inhämta följande:

Hvad angår Sverige var det till en början endast Konungens livvakt eller drabanter, som hade dräkter af samma färg; sedermera voro äfven vissa fänrikar klädda på likartadt sätt, men någon bestämd, för hela armén fastställd uniform fanns ännu icke under Gustaf Adolfs tid. Det var först under Karl X Gustaf, som uniformer började mera allmänt införas i svenska armén; det anbefalldes, att landsknektarne skulle fördes med beklädnad af lika snitt och färg, men såväl under 1600-talet som under större delen af 1700-talet skilde sig uniformen, hvad snitten och plaggens beskaffenhet angår, föga från den borgerliga klädedräkten.

Civila uniformer infördes i de flesta land under 1700-talet.

Emellertid voro de här knappast i bruk under frihetstiden.

Detta framgår bland annat däraf, att i den år 1735 på Riksens Ständers begäran utfärdade kungörelse angående *visst mode på mansklädedräkten* — hvori stadfästes profmodeller, enligt hvilka manskläder skulle förfärdigas, både hvad uppslag, knappar m. m. beträffade, och hvori dittills brukliga »stora uppslag, många och djupa rynkor, stoppningar och styfningar samt öfverflödiga knappar» förbjödos, vid stränga straff för skraddarne och knappmakarne och dräktens förlust för beställaren —

undantogs endast de »*vid militien brukelige uniformer*».*) Samma är förhållandet i en 1746 utfärdad likartad kungörelse.

Alltså existerade då i Sverige inga *civila* uniformer.

Under gustavianska tiden börja sådana tillkomma.

Sålunda stadgas hofrättsdräkter för hofrätternas ledamöter och deras betjäning jämte de under hofrätten lydande lagmän och häradshöfdingar, en sådan uniform fastställdes exempelvis 1778 för Göta hofrätt, och i en tilläggsföreskrift af år 1805 bestämdes, att fracken skulle vara skuren på lika sätt som *landshöfdingeuniform*».

För landshöfdingarna var alltså likaledes en uniform föreskrifven, men enligt en historisk författare hade den snarast ett slags ryttareuniforms karaktär med *skinnbyxor* och *sporrar*.

Enligt samme författare voro de under Gustaf IV Adolf tillkomna adelsuniformerna af en viss militär typ, likaså *frimurareuniformen*. Dessutom fanns det en så kallad »*provincieuniform*», hvilken dock utgjordes endast af frack med en knappad och landskapets vapen i knapparna, och som bars af bland andra kronofogdar och länsmän men även af vanliga possessionater, hvadan den icke hade ämbetsuniforms karaktär. Diplomaterna buro alltid uniformen af något visst regemente, där de låtit inskrifva sig.

Efter statshvälfningen under Karl XIII:s tid tyckte — skrifver den nämnde författaren, B. v. Beskow — de civile ämbetsmännen i allmänhet, att de lika väl kunde bära guldbroderad rock och svärd vid sidan som adel och militär. Början gjordes med Konungens statsråd, kansli och kabinett. — — — — Småningom erhöilo alla ämbetsverk uniformer ända till kapellet och baletten.

Beskow ställer detta de civila uniformernas allmänna införande i samband med »*jämmandet af ståndsskiljaktigheterna*».

Emellertid vill det förefalla, som om, egendomligt nog, äfven vissa ekonomiska motiv spelat in, då uniformen, sydd en gång för alla, kunde ersätta dyrbara och växlande hofdräkter af olika art.

I Göta hofrätts universal af 12 juli 1805 om hofrättsuniformen heter det visserligen, att det endast var tillåtet »att uti denna uniform uppvakta Kungl. Maj:t på landet men icke vid hofvet eller i städer». Men efter 1809 synas de civila uniformerna hafva medfört tillträde äfven till hofvet.

*) Såsom af en förklaring framgick, var det dock gifvetvis icke allmogen betaget att blifva vid deras vanliga i landsorten brukelige klädedräkter, och 1746 undantogs uttryckligen präste- och bondeståndens vanliga klädedräkter.

Detta torde framgå bland annat af en skrifvelse från Bergskollegiets president till Kungl. Maj:t af 6 dec. 1814, där denne anhåller om uniform för sitt verk och motiverar detta sålunda: »At med lätthet nalkas Eders Kungl. Maj:ts person och få uppvakta vid Eders Maj:ts hof, enär Eders Maj:t thet tillåter, är hvad som utgör Eders Kungl. Maj:ts undersåtares lifliga önskan; en hvar fiker therefter och thet är med saknad som många nödgas neka sig thenna tillfredsställelse, då theras villkor ej tillåta dem förse sig med the flere drägter, som thertill fordras och hvilket jag haft tillfälle erfaras i anseende til mine Camerater och Embetsmännen i Collegio och den Stat hvarest Eders Kongl. Maj:t nådigst förordnat mig at såsom chef hafva inseende.»

Allmänna
synpunkter.

De motiv, som för ett århundrade sedan kunde föreligga för införande af civila uniformer med hänsyn till ställningen i den högre societeten, vare sig af jämlikhetssträfvan i förhållandet mellan civile borgerlige ämbetsmän å ena sidan och militärer eller adel å den andra, eller af ekonomiska skäl, då uniformen var billigare än de olika hofdräkterna, föreligga icke längre. För tillträde till hofvet kräfvades ej längre någon särskild dräkt, och guldgalonerna anses knappast längre såsom värde-mätare på samhällsställningen.

Det är emellertid uppenbart, att för vissa tjänstemän uniform eller åtminstone tjänstetecken är af nöden i deras tjänsteutföring. Detta gäller, såsom redan 1878 års tillfälliga utskott framhållit, om sådana tjänstemän, som stå i nära och liflig beröring med den stora allmänheten, såsom till exempel de vid järnvägstrafiken, tull- och postverken anställda samt läns-män och kronofogdar. Till dem torde väl ock böra räknas de senares öfverordnade, landshöfdingarne, som vid förekommande fall äga att taga högsta polismyndigheten, liksom ock polisbefälet i städerna.

Däremot lära meningarna knappast vara synnerligen delade om det olämpliga i att uniformer bibehållas såsom *paraddräkter* för uppvaktningar och festligheter. Ett undantag bilda dock måhända uniformerna för de *diplomatiska* tjänstemännen, för hvilka af internationella hänsyn parad-uniformer möjligen torde böra bibehållas, då de allmänt brukas inom de diplomatiska kårerna i alla monarkiska land.

Det torde för öfrigt icke vara fullt klart, huruvida och i hvilken mån något egentligt *tvång* föreligger för nyttjande af uniformer utanför vissa enstaka kårer. En viss frihet råder i detta fall redan i fråga om tjänste-uniformer, hvilken frihet exempelvis tillämpas af domare, och samma frihet torde väl i än högre grad förefinnas i fråga om paraduniformer.

Men äfven där dylikt tvång *icke* förefinnes, är det dock uppenbart, att öfverordnades önskningsar eller allmän kamratsed kan på den enskilde utöfva ett tryck, som han har svårt att undandraga sig. Det lärer därför törhända icke göra till fyllest att enbart upphäfva den *skyldighet*, som kan åligga tjänstemännen att bära paraduniform, utan borde den förklaring, Kungl. Maj:t i detta hänseende kan finna lämpligt utfärda, tillika innebära upphäfvande af själfva fastställelsen af uniformen.

Emellertid anser utskottet sig böra påpeka, att fastställelse af uniformer icke längre sker i statsrådet. Detta var visserligen fallet i äldre tider, såsom framgår af att hofrättsuniform för Göta hofrätt bestämdes af *Kungl. Maj:t* på föredragning af justitiestatsministern i statsråd den 23 november 1813, men numera afgöras dessa ärenden af *Hans Maj:t Konungen* personligen efter föredragning af vederbörande departementschef, såsom exempelvis framgår af civilministerns cirkulär till Kungl. Maj:ts befälningshafvande af den 15 februari 1898, hvori delgafs att Hans Maj:t Konungen på underdånig framställning meddelat bestämmelser rörande uniform för landsstatens ämbets- och tjänstemän, liksom i januari detta år på likartadt sätt nya uniformbestämmelser utfärdats för vissa tjänstemän inom telegrafverket.

Såsom af det förestående framgår, delar utskottet de af motionären framhållna synpunkterna, och får utskottet därför i anledning af förevarande motion hemställa, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t i fråga om de ämbets- och tjänstemän, hvilkas tjänsteutöfning icke är af beskaffenhet att föranleda bärande af uniform, vidtaga de åtgärder Kungl. Maj:t kan finna skäligen för att den skyldighet, som i detta afseende till äfventyrs kan anses åligga dem, må blifva upphäfd.

Utskottets förslag har af Andra Kammaren godkänts, hvarefter ärendet öfverlämnats till Första Kammaren, som hänvisat detsamma till förberedande behandling af sitt första tillfälliga utskott.

I likhet med Andra Kammarens utskott har äfven Första Kammarens utskott sökt skaffa sig kännedom om tillkomsten af bestämmelser angående civila uniformer för skilda verk, ämbets- och tjänstemän, men utskottet har icke lyckats få tillfredsställande utredning, hufvudsakligen därför att för åtminstone en del uniformer ursprunget ligger så långt tillbaka i tiden, att det höljes af visst dunkel.

Såsom i betänkandet från Andra Kammaren uppgifvits, behandlas frågor om civila uniformer icke af Konungen i statsrådet utan af Konungen

Andra
Kammarens
utskotts
hemställan.

Första
Kammarens
utskotts
ytt-
rande.

personligen efter anmälan eller föredragning af vederbörande departementschef, hvilken därefter utfärdar skrifvelse i ärendet.

Till ledning vid bedömandet af förevarande fråga må till en början meddelas, att för en del ämbetsverk, hvilkas ämbets- och tjänstemän till följd af tjänstens natur komma i nära och liflig beröring med allmänheten, såsom järnvägsstyrelsen, post- och telegrafverken, meddelade fastställelser af uniformer innehålla dels ett *berättigande* att vid tjänsteförrättning eller eljest bära uniform (= paraduniform), dels ett *medgifvande* till begagnande af daglig uniformsdräkt (= släpuniform) enligt särskilda bestämmelser, och dels ett *bemydligande* för styrelsen att utfärda ordningsföreskrifter angående de tillfällen, då befattningshafvare skola under tjänstgöring vara iklädda släpuniform eller annat tjänstetecken. Föreskrifter i sistnämnda afseende hafva äfven gifvits, och de äro utan tvifvel till gagn för såväl befattningshafvaren som allmänheten. Någon rubbning af sådana föreskrifter tyckes icke heller vara af Andra Kammaren ifrågasatt.

För några under senare tider inrättade ämbetsverk eller styrelser, såsom riksförsäkringsanstalten och öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk m. fl., lära inga bestämmelser om uniform gifvits.

Utom i de fall, för hvilka, på sätt ofvan nämnts, särskilda instruktioner utfärdats, lära användandet af uniformer vid tjänstgöring endast mera sällan förekomma; och då så äger rum, tyckes det härflyta från häfdvunnen sed eller från en önskan att gifva tjänsteutöfningen en värdig yttre form. Så äro vid konselj statsråden jämte protokollsförare iförda uniformer. Vid högsta domstolens sessioner bära domstolens ledamöter och föredragande revisionssekreterare uniformer. Äfven i en af rikets hofrätter är sed, att ledamöter och andra tjänstgörande bära uniform vid sessioner. De uniformer, som användas, äro dock af enklare slag än paraduniformerna. Det framgår icke med tydlighet af Andra Kammarens beslut, om detta äfven åsyftar afskaffande af uniformsbruket vid nu nämnda eller andra liknande tillfällen, men skulle så vara, synes det utskottet, att något uttalande från Riksdagens sida i sådant afseende icke är lämpligt, och det så mycket mindre, som det kan förväntas, att vederbörande själfva gå i författning om inskränkning eller förenkling i uniformsbruket, då omständigheterna därtill föranleda.

Beträffande uniformer för diplomatiska tjänstemän, har Andra Kammarens tillfälliga utskott yttrat, att af internationella hänsyn paraduniformer möjligen torde bära bibehållas. Afskaffandet af sådana uniformer innefattas således icke i Andra Kammarens beslut.

I en del län är sed att till länsstyrelsen och landsstaten hörande ämbets- och tjänstemän, hvilka å tjänstens vägnar möta vid sammanträden af vissa korporationer och nämnder, uppträda i parad- eller släpuniform för att såmedelst visa uppmärksamhet mot institutionen och däri deltagande. Att tillbörlig uppmärksamhet kan visas äfven utan paraduniform är otvifvelaktigt. Bruket tyckes också hafva aftagit under senare tider.

De anmärkningar, som framställts mot civila uniformer, äro enligt utskottets uppfattning riktade förnämligast mot användande af uniformer vid uppvaktningar, fester och andra tillfällen, som icke hafva något samband med tjänsteutöfning. — Om än rätta motivet i dessa fall får sökas i en önskan att visa aktning för den uppvaktningen gäller, eller för anledningen till festen, så kan det dock ej förnekas, att i vida kretsar den föreställning slagit rot, att innehafvare af civil tjänst söka att genom prål framhäfva en värdighet och markera en gräns mot andra civila. Gifvet är, att en sådan föreställning icke står väl tillsammans med de tendenser till sammansmältning af olika samhällsklasser, som allt mer och mer utbreda sig.

Motionären har framhållit en sida af saken, som är ganska beaktansvärd, nämligen kostnaderna för civila uniformer. Sådana uniformer äro i allmänhet dyra, och kostnaderna växa alltefter rikheten på guldbroderier. Utgifterna för civil paraduniform blifva därför mycket kännbara för personer med begränsade inkomster. Det är dock troligt, att mången af fåfänga gärna underkastar sig detta, men slikt skattande åt flärd och lyx förtjänar ingalunda uppmuntran.

Af hvad utskottet anfört framgår, att utskottet hyser sympatier för motionens syfte. Utskottet har emellertid icke kunnat utröna, att någon i författning stadgad *skyldighet* för civila ämbets- och tjänstemän att vid eller utom tjänsteförrättning begagna uniformer finnes, utöfver hvad som, beträffande daglig dräkt eller så kallad släpuniform, föreskrifvits af vederbörande styrelser för tjänsteutöfning i beröring med allmänheten, hvarför bärandet af uniformer vid andra tillfällen tyckes grunda sig på vedertaget bruk och bero på befattningshafvarens egen vilja.

Den form, som Andra Kammaren, efter tillstyrkande af sitt tillfälliga utskott, valt för att komma fram till målet, finner utskottet därför icke så tillfredsställande, att utskottet kan ansluta sig till densamma. Beslutet går nämligen ut på, att den *skyldighet* att använda uniform, som kan anses åligga ämbets- och tjänstemän, hvilkas tjänste-

utöfning icke är af beskaffenhet att föranleda bärande af uniform, må blifva upphäfd. Då, så vidt utskottet kunnat inhämta, någon *skyldighet* icke finnes föreskrifven, skulle det antagligen icke blifva mycket vunnet med aflåtande af en skrifvelse af det innehåll, Andra Kammaren för sin del beslutit.

Utskottet anser sig således böra hemställa,

att Första Kammaren icke måtte biträda Andra Kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 5 mars 1908.

På utskottets vägnar:

I. VON STAPELMOHR.
